

Identifying the components of a competency-based curriculum to foster employability in higher education: A review study

Mohammadreza Feili^{*1}

¹ Master's Student, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Date Received:

19 April 2025

Date of sent to Review:

19 April 2025

Date Revised:

9 May 2025

Date Accepted:

21 May 2025

Keywords:

Competency-based curriculum, Employability, Higher education

Abstract

The present study was conducted with the aim of identifying the components of a competency-based curriculum to foster employability in higher education. The approach was qualitative research and the method was a systematic review. Using the keywords competency-based curriculum, employability, 84 sources were studied in the databases of Science Direct, Scopus, Eric, Google Scholar, and the Iranian Scientific Information and Documents Database. The research tool was a checklist. Categorical analysis was used to analyze the data. Based on the review of the sources, 13 themes (3 comprehensive themes and 10 organizing themes) were identified and extracted for the competency-based curriculum. To determine the validity, the extracted themes were provided to 15 competency-based curriculum experts and their validity was calculated as 0.74. It is expected that by considering the cognitive, emotional, and psychomotor dimensions of the competency-based curriculum for employability and their sub-themes in the intended and implemented curriculum, it will be possible to provide the basis for the realization of employability competencies in students

* **Corresponding Author:** Mohammadreza Feili

Address: Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Email: feili79mohammad@gmail.com

شناسایی مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی: یک مطالعه مروری

محمد رضا فیلی*

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی انجام شد. رویکرد پژوهش کیفی و روش مرور سیستماتیک بود. با استفاده از کلیدواژه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور، اشتغال‌پذیری، تعداد ۸۴ منبع در پایگاه‌های اطلاعاتی ساینس دایرکت، اسکاپوس، اریک، گوگل اسکولار و پایگاه اطلاعات و اسناد علمی ایران مطالعه شد. ابزار پژوهش چک لیست بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مقوله‌ای استفاده شد. براساس بررسی منابع تعداد ۱۳ مضمون؛ (۳ مضمون فراگیر و تعداد ۱۰ مضمون سازمان‌دهنده) برای برنامه درسی شایستگی‌محور شناسایی و استخراج شد. برای تعیین اعتبار، مضامین استخراج‌شده در اختیار ۱۵ نفر از متخصصان برنامه درسی شایستگی‌محور قرار گرفت و میزان اعتبار آن ۰/۷۴ محاسبه گردید. انتظار می‌رود با لحاظ ابعاد شناختی، عاطفی و روانی- حرکتی برنامه درسی شایستگی‌محور اشتغال‌پذیری و مضامین زیرمجموعه آن‌ها در برنامه درسی قصد شده و اجرایی، بتوان زمینه تحقق شایستگی‌های اشتغال‌پذیری را در دانشجویان فراهم کرد.

تاریخ دریافت:

۳۰ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ ارسال به داوری:

۳۰ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ اصلاح:

۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

برنامه درسی شایستگی‌محور؛ اشتغال‌پذیری؛ آموزش عالی

*نویسنده مسئول: محمد رضا فیلی

آدرس: دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران ایمیل: feili79mohammad@gmail.com

مقدمه

سهم جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران در زمستان سال ۱۴۰۲، ۳۹ درصد بوده و بررسی تغییرات این شاخص نشان می‌دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل، ۱/۸ درصد افزایش داشته است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۲). اشتغال پایدار از جمله اهداف کلان اقتصادی کشورها است (امیربیک، احمدپور برازجانی، سالارپور و کریمی، ۱۳۹۸). موضوعات استخدامی و مهارت‌های فارغ التحصیلان توجه قابل توجهی را در ادبیات آموزش به خود جلب کرده است (حسین، علم، علمگرو سلت، ۲۰۲۰). مهارت آموزی و اشتغال‌پذیری فراگیران یکی از دغدغه‌های حال حاضر سیستم آموزش در ایران و بسیاری از کشورهای دیگر است (جمشیدی، فقیهی و یوسف زاده چوسری، ۱۴۰۰). در حال حاضر، یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی آموزش عالی کشور، مسأله بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی است (قرونه، ۱۳۹۹). تأکید سیاست اخیر بر اشتغال‌پذیری بر این فرض استوار است که رفاه اقتصادی افراد و رقابت کشورها به آموزش دانش، مهارت‌ها و شرکت نیروی کار بستگی دارد (زارسکا و اسمتانووا^۲، ۲۰۲۴).

به زبان ساده، اشتغال‌پذیری به معنای توانایی به‌دست آوردن و حفظ شغل و به‌طور کلی، اشتغال‌پذیری توانایی حرکت خودکفا در بازار کار برای تحقق پتانسیل از طریق اشتغال پایدار است (هیلاج و پولارد^۳، ۱۹۹۸). افراد اشتغال‌پذیر، انسان‌هایی هستند که در صورت لزوم، توانایی تغییر یا جابه‌جایی در بازار کار را دارند و اگر به هر دلیلی شغل و حرفه خود را از دست بدهند، قادر به یافتن شغل و حرفه دیگری خواهند بود (درویشان و حکیم زاده، ۱۳۹۸). اشتغال‌پذیری دانشجویان دانشگاه‌ها نه تنها شامل توانایی فردی برای یافتن شغل، بلکه توانایی حفظ شغل و دستیابی به پیشرفت شغلی خوب است. در حال حاضر عدم اشتغال‌پذیری دانشجویان مانع بزرگی برای سلامت روان آنان است و عدم اشتغال‌پذیری ارتباط تنگاتنگی با مشکلات روانی دارد (کیو و فان^۴، ۲۰۲۲). یکی از دلایل ناکامی در تحقق اشتغال‌پذیری، نبود الگوهای کارآمد برای توسعه آن است. اشتغال‌پذیری یک فرآیند پیچیده است که تنها از طریق آموزش شکل نمی‌گیرد، بلکه مجموعه‌ای از عوامل و مؤلفه‌های متنوع بر آن اثرگذار هستند. بنابراین، ضروری است که تمامی این عوامل مؤثر و نیز ارتباطات میان آن‌ها در قالب یک الگوی جامع برای توسعه اشتغال‌پذیری مد نظر قرار گیرند (صالحی عمران و عین خواه، ۱۴۰۲).

یکی از رویکردها برای تشریح رابطه بین آموزش و دنیای کار و کاهش شکاف بین آموخته‌های دانشجویان و نیازهای حرفه‌ای، برنامه درسی مبتنی بر شایستگی است (هدایتی، ملکی، صادقی، سعدی پور، ۱۳۹۵). امروزه یکی از نکات مهم در بازار کار، توجه به مهارت‌هایی است که برای فعالیت مؤثر در این محیط نیاز داریم. در گذشته، افزایش سطح تحصیلات به وضوح با کاهش نرخ بیکاری همراه بود و افراد با تحصیلات بالا معمولاً درآمد بیشتری را تجربه می‌کردند. اما در سال‌های اخیر، این روند تغییر کرده است. آمارها نشان می‌دهند که نرخ بیکاری میان فارغ التحصیلان دانشگاهی از بیکاری در سطح عمومی جامعه بیشتر شده است. این تغییر نشان‌دهنده اهمیت فزاینده مهارت‌های عملی و تخصصی در بازار کار است. به همین دلیل، افراد باید به مهارت‌آموزی و کسب تجربه‌های عملی توجه بیشتری داشته باشند تا شانس خود را برای ورود به بازار کار افزایش دهند و از رقبای خود پیشی بگیرند. در دنیای امروز، داشتن مدرک تحصیلی دیگر به تنهایی کافی نیست و مهارت‌های کاربردی و تجربه‌های عملی به یک نیاز اساسی تبدیل شده‌اند (درویشان و حکیم زاده، ۱۳۹۸). دنیا و نیروی کار تغییر کرده است. اکنون بیش از هر زمان دیگری، کارفرمایان امروزی بیش از توانایی‌های فنی یا مهارت‌های سخت، مهارت‌های

¹ Hossain, Alam, Alamgir & Salat

² Žárská & Smetanová

³ Hillage & Pollard

⁴ Qiu & Fan

نرم را دنبال می‌کنند. ده ویژگی شخصی ضروری است که برای کارفرمایان آینده جذاب است: نگرش، شخصیت، ارتباطات، آگاهی فرهنگی، ظاهر و آداب معاشرت، مدیریت زمان، کار گروهی، اخلاق کاری، تفکر انتقادی، و رهبری (ریمن^۱، ۲۰۲۲). این بدان معناست که فارغ‌التحصیلان برای اشتغال موفقیت‌آمیز در یک شغل به دانش قوی از موضوعات فنی مرتبط با موضوع اصلی همراه با مهارت‌های ارتباطی، رهبری و تیم سازی نیاز دارند (حسین و همکاران، ۲۰۲۰). مهارت‌های نرم به‌طور معمول مکمل مهارت‌های سخت تلقی می‌شوند که توانایی انجام نوع خاصی از کار یا فعالیت است. مهارت‌های نرم برای موفقیت در زندگی شخصی و حرفه‌ای راهبردی هستند؛ پس برای یک جویای کار زمانی که تلاش می‌کند هر نوع شغلی را به دست آورد ضروری است. شرکت‌ها معمولاً کارمندان جدید و به‌ویژه فارغ‌التحصیلانی را استخدام می‌کنند که مهارت‌های نرم آن‌ها بیشتر از مهارت‌های سختشان باشد (سیماتی^۲، ۲۰۱۶).

پژوهش‌های کمی که در زمینه اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها در ایران صورت گرفته است، دلالت بر عدم توفیق برنامه‌های درسی آموزش عالی در پرورش و تقویت‌های شایستگی مورد نیاز فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف دارد که ایشان پس از ورود به بازار کار به دلیل نداشتن صلاحیت‌ها موجب کاهش بهره‌وری می‌شوند. آمار فارغ‌التحصیلان بیکار گواه این موضوع است (پارسا، ۱۳۹۲). پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل اهمیت یافتن خودکفایی و توسعه اقتصادی طرح کاد که مخفف کار و دانش است، بین سال‌های ۶۱ تا ۷۳ در هنرستان‌های فنی به اجرا درآمد که دانش‌آموزان فرصت داشتند ساعاتی را در غالب واحدهای درسی در کارخانه‌ها و کارگاه‌ها سپری کنند که بعداً این طرح به دلیل محدودیت‌هایی کنار گذاشته شد (غفاری، آهنگیان، خلاقی و نادری، ۱۳۹۷).

در ایران و جهان در رابطه با اشتغال‌پذیری و عوامل مؤثر بر آن پژوهش‌هایی انجام شده است. در ایران علی آبادی، خیاطی و موحدی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر اشتغال‌پذیری دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا» انجام دادند. نتایج نشان داد که دختران از مهارت اشتغال‌پذیری بیش‌تری نسبت به پسران برخوردار هستند. شریفی اسدی ملفه، خراسانی، فتحی و اجارگاه و صالحی عمران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «تعیین مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاهی با رویکرد آمیخته اکتشافی» انجام دادند. آن‌ها ۱۶ مؤلفه در قالب سه مقوله اصلی دانش و مهارت آکادمیک، دانش و مهارت‌های مرتبط با محیط کار، نگرش و ویژگی‌های فردی دسته‌بندی کردند که مؤلفه کارگروهی و کار تیمی در رأس مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری شناخته شد. جمشیدی، فقیهی و یوسف زاده چوسری (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان «استخراج ویژگی‌های عناصر اساسی برنامه درسی مهارت‌آموزی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه» انجام دادند. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های برنامه مهارت آموزشی برای اشتغال‌پذیری را شامل عناصر هدف (شناختی، عاطفی و مهارتی)، محتوا، راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزشیابی معرفی کرده است و با ارائه الگوی عناصر برنامه درسی مهارت آموزی را دارای ارتباط دوسویه با هم معرفی می‌کند. پورامینی و ابراهیم پور (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی مهارت اشتغال‌پذیری واحدهای فناور و دانش‌بنیان» نشان دادند که الگوی پارادایمی مهارت اشتغال‌پذیری متشکل از شرایط علی، عوامل زمینه‌ای، مقوله محوری (مهارت نرم و سخت)، متغیرهای مداخله‌گر (فردی، تجربیات و توسعه‌ای)، راهبرد (کاهش بوروکراسی، بینش استراتژیک، بازبینی در محتوای آموزشی و...) و پیامد (افزایش اشتغال و تنوع شغلی، تخصص‌گرایی، ایجاد فرصت برابر، تناسب بین بازار کار و مهارت‌ها) است. مسعودی، سینائی و ذوالفقاریان (۱۴۰۳) پژوهشی با عنوان «تبیین اجتماعی، ساختاری و فردی اشتغال‌پذیری زنان در علوم سیاسی» انجام دادند. نتایج نشان داد که توسعه مهارت‌های شغلی در دانشگاه‌ها، برقراری ارتباط دانشگاه با جامعه و همچنین پیگیری وضعیت شغلی پس از دانش‌آموختگی از عوامل مهم افزایش اشتغال‌پذیری است؛ در

¹ Reiman

² Cimatti

جهان، سینگ، تابوسامی، راملی، عبدالله و محمود^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «تفاوت ادراک بین کارفرمایان و مربیان در مورد اهمیت مهارت‌های استخدامی» نشان دادند که چندین زمینه ناهماهنگی در ادراک بین کارفرمایان و مربیان در مورد اهمیت مهارت‌های عمومی از نظر اولویت آن‌ها در محل کار و برنامه درسی آموزش عالی وجود دارد. جکسون^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «آزمایش مدل شایستگی در مقطع کارشناسی برای اشتغال‌پذیری و پیامدهای آن برای ذی‌نفعان» نشان داد که خاستگاه جغرافیایی، جنسیت، تجربه کاری، درگیری با دستور کار مهارت‌ها، درجه تحصیلات، دامنه روابط و فعالیت‌های فراتر از تحصیل و کار و کیفیت توسعه مهارت‌ها از عوامل مهم اشتغال‌پذیری معرفی است. کیو و فان (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی اشتغال‌پذیری دانشجویان دانشگاه در بعد سرمایه روان‌شناختی» دریافتند که بین سرمایه روان‌شناختی و قابلیت اشتغال‌پذیری همبستگی مثبت وجود دارد؛ به‌طوری‌که سرمایه روان‌شناختی بر اشتغال‌پذیری دانشجویان تأثیر می‌گذارد؛ یعنی با تقویت احساس خودکارآمدی دانشجویان، ایجاد امید، پرورش خوش‌بینی، تاب‌آوری و بهبود سرمایه روان‌شناختی، می‌توان قابلیت اشتغال‌پذیری دانشجویان را بهبود بخشید. حسین و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر اشتغال‌پذیری فارغ‌التحصیلان کسب‌وکار - شواهد تجربی با استفاده از حداقل مربعات جزئی (PLS)» نشان دادند که مهارت‌های نرم و هم مهارت‌های فنی، رابطه مثبتی با قابلیت اشتغال دارند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل تحرک اجتماعی نقش مهمی در اشتغال‌پذیری دارند. واندربان، نویس، بوسارت، گیجسلرز و گست^۳ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «توسعه شایستگی‌های اشتغال‌پذیری از طریق مربی‌گری شغلی در آموزش عالی: حمایت از فرآیند یادگیری دانشجویان» نشان دادند که بین حمایت از استقلال مربیان و توسعه شایستگی‌های اشتغال‌پذیری دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

شوموتوا، کارابچک و ابراهیم^۴ (۲۰۲۴) اظهار می‌دارد، یکی از چالش‌های اصلی پیش روی مؤسسات آموزش عالی، توسعه مهارت‌های اشتغال‌پذیری دانشجویان ازجمله رهبری است. با توجه به مباحث مطرح‌شده، این پژوهش درصدد شناسایی مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی است. بر اساس این، سؤال اصلی پژوهش عبارت است از مهم‌ترین مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش

رویکرد پژوهش کیفی و روش مرور سیستماتیک بود. با استفاده از کلیدواژه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور^۵، اشتغال‌پذیری^۶ و آموزش عالی^۷، تعداد ۱۶۴ منبع در پایگاه‌های اطلاعاتی ساینس دایرکت، اسکاپوس، اریک، گوگل اسکولار و پایگاه اطلاعات و اسناد علمی ایران و اسناد بالادستی مطالعه شد. برای انتخاب منابع در بخش کتب، کتاب‌هایی بررسی شدند که تاریخ تألیف آن‌ها در بازه زمانی ۱۹۸۹ تا ۲۰۲۴ و در بخش مقاله تاریخ تألیف آن‌ها در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ باشد. یکی از شرایط انتخاب مقالات و منابع، دسترس‌پذیر بودن تمام متن آن‌ها جهت مطالعه برای شناسایی و استخراج مؤلفه‌ها بود. معیارهای خروج از مطالعه، نبود دسترسی به متن کامل مقاله‌ها و کتب، تکراری و غیرمرتبط بودن با برنامه درسی شایستگی‌محور و اشتغال‌پذیری بود. بر اساس این، ۶۸ منبع (۶۲ مقاله و ۶ کتاب) براساس مطالعه چکیده به دلیل تکراری بودن و غیرمرتبط بودن با برنامه درسی شایستگی-

¹ Singh, Thambusamy, Ramly, Abdullah & Mahmud

² Jackson

³ Van der Baan, Nuis, Beusaert, Gijsselaers & Gast

⁴ Shomotova, Karabchuk & Ibrahim

⁵ Competency-based curriculum

⁶ Employability

⁷ Higher education

محور و اشتغال‌پذیری و اهداف پژوهش و تعداد ۱۲ مقاله نیز براساس مطالعه محتوای مقاله به دلیل مفیدنبودن برای مطالعه، از مطالعه خارج شد. در مجموع از بین منابع گردآوری‌شده، ۸۴ منبع، ۸۱ مقاله و ۳ کتاب، شرایط ورود به مطالعه و بررسی کامل را پیدا کردند و مورد بررسی قرار گرفتند و مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور از آن‌ها استخراج شد. ابزار پژوهش چک لیست بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مقوله‌ای استفاده شد. برای تعیین اعتبار، مؤلفه‌های استخراج‌شده از روش CVR استفاده شد. بر اساس این، مؤلفه‌ها در اختیار ۱۵ نفر متخصصان حوزه برنامه درسی شایستگی‌محور قرار گرفت و میزان اعتبار آن ۷۴٪ محاسبه شد.

یافته‌های پژوهش

۱- مهم‌ترین مضامین برنامه درسی شایستگی‌محور مبتنی بر پرورش اشتغال‌پذیری کدامند؟

براساس بررسی منابع، ابتدا مضامین پایه برنامه درسی شایستگی‌محور مبتنی بر اشتغال‌پذیری شناسایی و درگام بعدی براساس مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده مرتبط با برنامه درسی شایستگی‌محور استخراج و سپس مضامین سازمان‌دهنده براساس میزان ارتباط در قالب مضامین فراگیر طبقه‌بندی شدند. در جدول شماره (۱) مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر ارائه شده‌اند:

جدول ۱. مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر مربوط به برنامه درسی شایستگی‌محور مبتنی بر پرورش اشتغال‌پذیری دانشگاهی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
ابعاد شناختی ویژگی‌های برنامه درسی شایستگی-محور	تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال‌پذیری	مدیریت دانش فردی (خاکپور، غیاسوند و کلانتری، ۱۴۰۰) سبک فرزندپروری مقتدرانه (نادری مهدی، زلیخایی سیار و پویا، ۱۳۹۴) دانش نرم‌افزار (شومیکر، ۲۰۰۳) و (مک کورکل، الکساندر و ریردون، ۲۰۰۱) (دانش/یادگیری، ارتقاء سواد مدیریت فنی، پیشرفت (پلگرینو و هیلتون ۲۰۱۲، ۳) ارتقاء دانش کمی در نحوه کار با افراد با زمینه‌های فرهنگی مختلف (جفکات، ۲۰۰۴، ۴) آشناسازی دانشجویان با تکنیک‌ها و مهارت‌های جدید، آموزش خلاقیت و کارآفرینی (هادی زاده، خسروی، عصاره و نوروززاده، ۱۳۹۹) شایستگی‌های شغلی خاص (هانگ و لین، ۲۰۱۱)
		وجود الگوی توسعه اشتغال‌پذیری (صالحی عمران و عین‌خواه، ۱۴۰۲) آگاهی از حقوق و تعهدات قانونی و قراردادی (هاوکا، ۲۰۱۱)

¹ Shoemaker

² McCorkle, Alexander & Reardon

³ Pellegrino & Hilton

⁴ Jeffcutt

⁵ Huang & Lin

⁶ Haukka

پیوندهای ضعیف یا عدم وجود بین آموزش عالی و صنعت، فرصت‌های محدود برای تجربه صنعت (گویل، ۲۰۰۶) اجرای آموزش‌ها در محیط‌های کارورزی و کسب تجارب واقعی کار قبل از اشتغال (هادی زاده، خسروی، عصاره و نوروززاده، ۱۳۹۹)	پیوند بین نظریه و عمل اشتغال‌پذیری	
توجه به موقعیت‌های شغلی و مسایل زندگی در تدوین برنامه‌های درسی (مومنی مهمویی، کاظم پور و تفرشی، ۱۳۹۰) انطباق‌پذیری مهارت‌های سخت با نیازهای متغیر بازار کار (مهدی و کیخا، ۱۴۰۰) به‌سازی منابع انسانی دانشگاه، بازبینی کتب درسی، تقویت کارآفرینی، آموزش‌های مهارتی متناسب با نیاز بازار کار، ارتقاء توانمندی‌های مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای دانش‌آموختگان (روشنی، امیرحسینی و حمیدی، ۱۴۰۰) توجه به تحصیلات تکمیلی (غلامی و فاطمی، ۱۳۹۹) به‌روز نبودن محتوای برنامه درسی (هادی زاده، خسروی، عصاره و نوروززاده، ۱۳۹۹) متناسب‌سازی توسعه آموزش عالی با نیازهای استانی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی (شرفی و عباس پور، ۱۳۹۴) توجه به نیاز بازار کار و مشارکت همه افراد ذی‌نفع در تدوین برنامه‌های درسی (احمدی، ۱۳۹۸) ازیابی و مدیریت اطلاعات (فالووز و استیون، ۲۰۰۰)	تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی	
آموزش، توانمند سازی و انعطاف (کشته گر، صالحی و سادات، ۱۴۰۱) هم‌سویی با تغییرات سریع فناورانه، داشتن انعطاف به‌روز نبودن محتوا (هادی زاده، خسروی، عصاره و نوروززاده، ۱۳۹۹) توانایی انطباق با تکنولوژی (بار، باکر، مارخام و کینگون، ۲۰۰۹) (جبر، ۲۰۱۱، ۴)، (سلامه، کرمی، مهرام، امین خندقی، ۱۳۹۹)	تأکید بر هم‌سویی دانش اشتغال‌پذیری با تغییرات فناوری	
ثبات و یکپارچگی در سیاست‌گذاری‌های کلان کشوری (توحیدی، سروش و الحسینی، ۱۳۹۴) بهبود کیفیت عملکرد دانشگاه، ارتقاء سطح تعاملات، ارتقاء جایگاه بین‌المللی دانشگاه، بهبود فعالیت‌های آموزشی و ارتقاء وضعیت آموزشی (رحیمی، درزیان عزیزی، مهرعلی زاده و مالکی، ۱۴۰۲)	تأکید بر کیفیت بخشی آموزش	

¹ Guile

² Fallows & Steven

³ Barr, Baker, Markham & Kingon

⁴ Jabr

به کارگیری روش های نوین تدریس و برنامه درسی شایستگی محور (احمدی، ۱۳۹۸)		
محتوای درسی، کیفیت بخشی آموزش، دانش و یادگیری (پورآتشی، ۱۳۹۷)		
مسئولیت پذیری و کنترل درونی (نادری مهدی، زلیخایی سیار و پویا، ۱۳۹۴)	توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال- پذیری	ابعاد عاطفی ویژگی های برنامه درسی شایستگی- محور
اعتماد به نفس حرفه ای (چاودری، ۱، اندرس ۲ و لانیس ۳، ۲۰۰۲)		
شایستگی های بین فردی و شایستگی های درون فردی (پلگرینو و هیلتن، ۲۰۱۲) و (پورآتشی، ۱۳۹۷)	تأکید بر روحیه اشتغال- پذیری	
اشتغال پذیری بیشتر دختران نسبت به پسران (علی آبادی، خیاطی، موحدی، ۱۳۹۵)		
تأثیر سن (واندرهیجن، دیلانج، دمروتی و واندرهیج ۲۰۰۹، ۴)		
شهرت برنامه (برینت، پروکتر، هانمن، مولینگان، روتندی و مورفی ۵، ۲۰۱۱)، (هلگسن و نست ۶، ۲۰۰۷) و (مک گینس ۷، ۲۰۰۳)		
شهرت دانشگاه (الیساندری، ۲۰۰۶، ۸)		
تقویت هوش هیجانی (غلامی، علم بیگی و پورآتشی، ۱۳۹۸)		
ایجاد زمینه مناسب آموزشی بر مبنای نیازهای مهارتی مشاغل (هادی زاده، خسروی، عصاره و نوروززاده، ۱۳۹۹)	تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال پذیری	
مشارکت در فعالیت های فوق برنامه (غلامی، بیگی و پورآتشی، ۱۳۹۸)		
عملکرد تحصیلی (نگ، شیتزر و لیونس ۲۰۱۰، ۹)		
تجربه کاری و دانش تخصصی (غلامی، قاسمی و افضل، ۱۳۹۹)	برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال پذیری	ابعاد روانی - حرکتی ویژگی های برنامه درسی شایستگی محور
مهارت های فکری، بین فردی (ارتباطی)، رهبری و فردی توجه به ارزشیابی آموزشی، مهارت های روان شناسی، برنامه درسی و دانش تخصصی (سلامه، کرمی، مهرام و امین خندقی، ۱۳۹۹)		
سابقه کار پیش از اتمام تحصیل (کالانان و بنزینگ ۱۰، ۲۰۰۴) و (گالت، لیج و دیویی ۱۱، ۲۰۱۰)	تأکید ویژه بر مهارت های اشتغال پذیری	

¹ Chowdhury

² Endres

³ Lanis

⁴ Van der Heijden, de Lange, Demerouti & Van der Heijde

⁵ Brint, Proctor, Hanneman, Mulligan, Rotondi & Murphy

⁶ Helgesen & Nasset

⁷ McGuinness

⁸ Alessandri

⁹ Ng, Schweitzer & Lyons

¹⁰ Callanan & Benzing

¹¹ Gault, Leach & Duey

مهارت‌های ارتباطی نوشتاری (گاردنر، میلن، استرینگر و میتینگ ۱، ۲۰۰۵)، (آریانا ۲، ۲۰۱۰) و (گراهام، همپتون و ویلت ۳، ۲۰۱۰) مهارت‌های شنیداری (گوبی و لوئیس ۴، ۲۰۰۰) حرفه‌ای‌بودن (مت و زبیدی ۵، ۲۰۱۰) و (شفر، پارک و وودی ۶، ۲۰۰۲) مهارت‌های بین فردی (لوویس و ساکت ۷، ۲۰۱۲) و (پورآتشی، ۱۳۹۷) مهارت‌های تفکر انتقادی (رید و اندرسون ۸، ۲۰۱۲) مهارت‌های تفکر خلاق (کیلگور و کاسلو ۹، ۲۰۰۹) مهارت‌های رهبری (کنراد و نیوبری ۱۰، ۲۰۱۲) مهارت‌های فنی خاص شغل (لیکر و پاول ۱۱، ۲۰۱۱)، (اسمیت، اسمارکسکی و کوریگال ۱۲، ۲۰۰۸)، (پانچ و تومینگ ۱۳، ۲۰۰۵)، (غیاثی و بیگی، ۱۴۰۲) و (دی گریگوریو، ماجیونی، ماری و مازو چلی ۱۴، ۲۰۱۹) مهارت‌های نرم (لیونز و ساکت ۱۵، ۲۰۱۲)، (راینز، اورلیتزکی و پرتزکی ۱۶، ۱۹۹۷)، (دی گریگوریو و همکاران، ۲۰۱۹) و (پور امینی و ابراهیم پور، ۱۴۰۲) مهارت‌های حل مسأله (رید و اندرسون، ۲۰۱۲) و (کیلگور و کاسلو، ۲۰۰۹) مهارت‌های پایه (هانگ و لین، ۲۰۱۱)، (لیکر و پاول، ۲۰۱۱)، (اسمیت، اسمارکسکی و کوریگال، ۲۰۰۸) و (پانچ و تومینگ، ۲۰۰۵) مهارت‌های بازاریابی اصلی و مهارت‌های بینش مشتری (دی گریگوریو و همکاران، ۲۰۱۹) مهارت‌های کار تیمی (پلگرینو و هیلتون، ۲۰۱۲) و (احمدی، ۱۳۹۸)		
---	--	--

در جدول شماره (۱) مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر ارائه شده‌اند که شامل: ۳ مضمون فراگیر، ۱۰ مضمون سازمان‌دهنده و ۷ مضمون پایه می‌باشد. مضمون فراگیر اول برنامه درسی شایستگی‌محور،

¹ Gardner, Milne, Stringer & Whiting

² Ariana

³ Graham, Hampton & Willett

⁴ Goby & Lewis

⁵ Mat & Zabidi

⁶ Shafer, park & Woody

⁷ Lievens & Sackett

⁸ Reid & Anderson

⁹ Kilgour & Koslow

¹⁰ Conrad & Newberry

¹¹ Laker, Powell

¹² Smith, Smarkusky & Corrigall

¹³ Pang & To Ming

¹⁴ Di Gregorio, Maggioni, Mauri & Mazzucchelli

¹⁵ Lievens & Sackett

¹⁶ Rynes, Orlitzky & Bretz

ابعاد شناختی برنامه درسی شایستگی محور است که شامل ۵ مضمون سازمان دهنده تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال پذیری، پیوند بین نظریه و عمل اشتغال پذیری، تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی، تأکید بر همسویی دانش اشتغال پذیری با تغییرات فناوری و تأکید بر کیفیت بخشی آموزش می باشد. مضمون فراگیر، دوم ابعاد عاطفی برنامه درسی شایستگی محور است که شامل ۲ مضمون سازمان دهنده، توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال پذیری و تأکید بر روحیه اشتغال پذیری است. سومین مضمون فراگیر برنامه درسی شایستگی محور، ابعاد روانی - حرکتی است که شامل ۳ مضمون سازمان دهنده، تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال پذیری، برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال پذیری و تأکید ویژه بر مهارت های اشتغال پذیری است.

۲- مضامین سازمان دهنده استخراج شده برنامه درسی شایستگی محور تا چه میزان از اعتبار لازم برخوردار هستند؟

جهت تعیین اعتبار مضامین سازمان دهنده استخراج شده برنامه درسی شایستگی محور از روش CVR استفاده شد. بر اساس این، مؤلفه ها در اختیار ۱۵ نفر از متخصصان برنامه درسی شایستگی محور قرار گرفت. نتایج مربوط به تعیین اعتبار در جدول شماره ۲ ارائه شده است:

جدول ۲. مضامین سازمان دهنده برنامه درسی شایستگی محور و میزان توافق متخصصان

ردیف	مضامین فراگیر برنامه درسی شایستگی-محور	مضامین سازمان دهنده برنامه درسی شایستگی محور	میزان توافق
۱	ابعاد شناختی برنامه درسی شایستگی محور	تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال پذیری	۰/۷۳
		پیوند بین نظریه و عمل اشتغال پذیری	۰/۶۰
		تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی	۰/۸۶
		تأکید بر همسویی دانش اشتغال پذیری با تغییرات فناوری	۰/۸۶
		تأکید بر کیفیت بخشی آموزش	۰/۷۳
۲	ابعاد عاطفی برنامه درسی شایستگی محور	توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال پذیری	۰/۷۳
		تأکید بر روحیه اشتغال پذیری	۰/۶۰
		تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال پذیری	۰/۶۰
۳	ابعاد روانی - حرکتی برنامه درسی شایستگی محور	برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال پذیری	۰/۸۶
		تأکید ویژه بر مهارت های اشتغال پذیری	۰/۸۶
		مجموع	۰/۷۴

براساس اطلاعات مندرج در جدول شماره دو می‌توان گفت میزان توافق بر مضمون سازمان‌دهنده تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال‌پذیری (۰/۷۳)، پیوند بین نظریه و عمل اشتغال‌پذیری (۰/۶۰)، تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی (۰/۸۶)، تأکید بر هم‌سویی دانش اشتغال‌پذیری با تغییرات فناوری (۰/۸۶)، تأکید بر کیفیت بخشی آموزش (۰/۷۳)، توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال‌پذیری (۰/۷۳)، تأکید بر روحیه اشتغال‌پذیری (۰/۶۰)، تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال‌پذیری (۰/۶۰)، برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال‌پذیری (۰/۸۶)، تأکید ویژه بر مهارت‌های اشتغال‌پذیری (۰/۸۶) است. با توجه به اینکه براساس جدول لاوشه برای ۱۵ نفر متخصص حداقل توافق مورد نیاز ۴۹/۰ است؛ چون میزان توافق به‌دست آمده تک تک مؤلفه‌ها و مجموع مؤلفه‌ها از ۴۹/۰ بیشتر است، لذا می‌توان گفت مضامین سازمان‌دهنده استخراج‌شده از اعتبار لازم برخوردار هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی انجام شد. نتایج نشان داد مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی‌محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری در آموزش عالی دارای سه مضمون فراگیر، ابعاد شناختی برنامه درسی شایستگی‌محور، ابعاد عاطفی برنامه درسی شایستگی‌محور و ابعاد روانی - حرکتی برنامه درسی شایستگی‌محور و ۱۰ مضمون سازمان‌دهنده شامل: تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال‌پذیری، پیوند بین نظریه و عمل اشتغال‌پذیری، تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی، تأکید بر هم‌سویی دانش اشتغال‌پذیری با تغییرات فناوری، تأکید بر کیفیت بخشی آموزش، توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال‌پذیری، تأکید بر روحیه اشتغال‌پذیری، تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال‌پذیری، برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال‌پذیری و تأکید ویژه بر مهارت‌های اشتغال‌پذیری بودند. نتایج در زمینه تأکید بر دانش مبتنی بر اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های، حسین و همکاران (۲۰۲۰) که بر دانش موضوعات فنی و مهارت‌های ارتباطی و رهبری بر اشتغال‌پذیری دانشجویان، نتایج در زمینه پیوند بین نظریه و عمل اشتغال‌پذیری با نتایج پژوهش‌های شریفی اسدی ملفه، خراسانی، فتحی واجارگاه و صالحی عمران (۱۳۹۸) که بر دانش و مهارت اکادمیک، دانش و مهارت‌های مرتبط با محیط کار، نگرش و ویژگی‌های فردی، نتایج در زمینه تأکید بر نیازهای واقعی محیط کار با برنامه درسی، با نتایج پژوهش‌های صالحی عمران و عین خواه (۱۴۰۲) که بر تناسب بین بازار کار و مهارت‌ها، نتایج در زمینه تأکید بر هم‌سویی دانش اشتغال‌پذیری با تغییرات فناوری، با نتایج پژوهش‌های، جکسون (۲۰۱۴) که بر دامنه روابط و فعالیت‌های فراتر از تحصیل و کار و کیفیت توسعه مهارت‌ها، نتایج در زمینه تأکید بر کیفیت بخشی آموزش، با نتایج پژوهش‌های جمشیدی، فقیهی و یوسف زاده چوسری (۱۴۰۰) که بر مؤلفه‌های برنامه مهارت آموزشی برای اشتغال‌پذیری، نتایج در زمینه توسعه آموزش عالی در زمینه پرورش اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های قرونه (۱۳۹۹) که بر توسعه آموزش عالی در زمینه کسب شایستگی مهارت‌ها، نتایج در زمینه تأکید بر روحیه اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های مسعودی، سینائی و ذوالفقاریان (۱۴۰۳) که بر تبیین اجتماعی، ساختاری و فردی اشتغال‌پذیری، نتایج در زمینه تأکید ویژه بر نیازسنجی در اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های اندربان، نویس، بوسارت و گيجسلرز وگست (۲۰۲۴) که بر نیازسنجی در رابطه با توسعه شایستگی مربی‌گری فنی، نتایج در زمینه برخوردار از تجارب و تعامل بین فردی در گسترش اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های پورامینی و ابراهیم پور (۱۴۰۲) که بر تعاملات بین فردی و فردی، تجربیات و توسعه، نتایج در زمینه تأکید ویژه بر مهارت‌های اشتغال‌پذیری، با نتایج پژوهش‌های اندربان و همکاران (۲۰۲۴) که بر توسعه و حمایت از شایستگی دانشجویان در فراگیری مهارت‌های کاربردی تأکید داشته است، همخوانی دارد.

براساس یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود در برنامه درسی دانشگاهی مؤلفه‌های برنامه درسی شایستگی-محور جهت پرورش اشتغال‌پذیری مورد تأکید و توجه ویژه قرار گیرد. به‌طوری‌که با حذف واحدهای غیر کاربردی و جایگزینی آن‌ها با واحدهای پرورش اشتغال‌پذیری موجب ارتقاء شایستگی‌های اشتغال‌پذیری در دانشجویان شد. پیشنهاد می‌شود در پژوهشی میزان توجه به مؤلفه‌های شناسایی‌شده در نقشه جامع علمی کشور و سطوح مختلف برنامه‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی مورد مطالعه قرار گیرد. از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش می‌توان به عدم دسترسی به متن کامل بعضی از کتب و مقالات در زمینه برنامه درسی شایستگی‌محور و اشتغال-پذیری اشاره کرد.

منابع

- احمدی، سعید. (۱۳۹۸). ارزشیابی برنامه درسی بر اساس توجه به شایستگی‌ها از دیدگاه دانشجویان رشته مهندسی فناوری اطلاعات دانشگاه صنعتی شیراز. *مجله پژوهش‌های برنامه درسی*. ۸(۲): ۲۴۴-۲۲۴.
- امیری، محمد امین؛ احمدپور برازجانی، محمود؛ سالارپور، ماشاءالله و کریمی، حمید. (۱۳۹۸). اشتغال بخش کشاورزی از طریق رفع موانع عرضه محصولات کشاورزی به بورس کالا (مورد مطالعه: استان خراسان رضوی). *راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی*. ۶(۱۲): ۶۸-۵۹.
- پارسا، علی. (۱۳۹۲). نقدی بر روند گسترش هدف بی‌رشته برنامه‌ریزی درسی در مقاطع تحصیلات تکمیلی. *همایش ملی تحول و بازنگری برنامه‌های درسی در آموزش عالی*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- پورآنتشی، مهتاب. (۱۳۹۷). ارزیابی نقاط قوت و راهکارهای ارتقای اشتغال‌پذیری دانشجویان کشاورزی. *نشریه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*. ۱۰(۴۵): ۳۱-۱۸.
- پورامینی، زهرا و ابراهیم پور، حبیب. (۱۴۰۲). طراحی الگوی مهارت اشتغال‌پذیری واحدهای فناور و دانش‌بنیان. *فصلنامه توسعه کارآفرینی*. ۱۶(۳): ۶۵-۴۷.
- توحیدی، زهره؛ سروش، علی اکبر و الحسینی، حسن. (۱۳۹۴). بررسی وضعیت اشتغال‌پذیری جوانان ایران. *فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*. ۱۴(۲۹): ۴۸-۳۱.
- جمشیدی، هادی؛ فقیهی، علیرضا و یوسف زاده چوسری، محمدرضا. (۱۴۰۰). استخراج ویژگی‌های عناصر اساسی برنامه درسی مهارت آموزی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه‌ریزی درسی)*. ۱۸(۴۱) (پیاپی ۶۸): ۸۵-۷۳.
- خاکپور، عباس؛ قیاسوند، نسرين و کلانتری، هانیه. (۱۴۰۰). نقش مدیریت دانش فردی بر اشتغال‌پذیری دانشجویان فنی-مهندسی. *فصلنامه آموزش مهندسی ایران*. ۲۲(۸۸): ۴۲-۲۳.
- درویشان، علی و حکیم زاده، رضوان. (۱۳۹۸). طراحی مدل مهارت‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان آموزش عالی کشور نمونه موردی: بنگاه‌های کوچک و متوسط استان تهران. *مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*. ۱۰(۱۹): ۷-۳۹.
- رحیمی، فرج الله؛ درزیان عزیزی، عبدالهادی؛ مهرعلی زاده، یدالله و مالکی، عالیه. (۱۴۰۲). طراحی مدل اشتغال-پذیری فارغ‌التحصیلان دانشگاه. *نشریه رویکردهای نوین آموزشی*. ۱۷(۲): ۸۷-۱۱۴.
- روشنی، فاطمه؛ امیرحسینی، سید احسان و حمیدی، مهرزاد. (۱۴۰۰). شناسایی قابلیت‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان تربیت بدنی با استفاده از رویکرد داده‌بنیاد. *نشریه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*. ۱۱(۲۲): ۳۳۴-۲۹۱.
- سلامه، ممدوح؛ کرمی، مرتضی؛ مهram، بهروز و امین خندقی، مقصود. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی شایستگی‌های اشتغال‌پذیری دوره کارشناسی علوم تربیتی در ایران و سوریه. *نشریه مطالعات ایرانی آموزش و پرورش تطبیقی*. ۳(۲): ۷۲۳-۷۰۴.
- شرقی، محمد و پور عباس، عباس. (۱۳۹۴). شناسایی قابلیت‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها براساس نظریه داده‌بنیاد. *نشریه نوآوری و ارزش آفرینی*. ۳(۷): ۴۸-۳۳.

شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه، کوروش و صالحی عمران، ابراهیم. (۱۳۹۸). تعیین مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاهی با رویکرد آمیخته اکتشافی. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی. ۷ (۱۳): ۲۹-۵۲.

صالحی عمران، ابراهیم و عین خواه، فرناز. (۱۴۰۲). توسعه اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاهی: تجربه‌های بین‌المللی و ارائه الگو. نشریه کارفن. ۲۰ (۶۲): ۴۱-۶۳.

علی آبادی، وحید؛ خیاطی، مهرناز و موحدی، رضا. (۱۳۹۵). تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر اشتغال‌پذیری دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا. پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی. ۸ (۳۷): ۳۱-۲۱.

غفاری، ابوالفضل؛ آهنگیان، محمد رضا؛ خلاق، علی اصغر و نادری، مهدی. (۱۳۹۷). سیر تحول فلسفه تربیت حرفه‌ای در نظام آموزشی ایران. فناوری آموزش. ۱۲ (۴): ۲۸۸-۲۶۹.

غلامی، حسام الدین؛ علم بیگی، امیر و پورآنتشی، مهتاب. (۱۳۹۸). تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه بر اشتغال‌پذیری دانشجویان رشته‌های کشاورزی. نشریه مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی. ۶ (۱): ۱۰۰-۸۳.

غلامی، حسام الدین؛ قاسمی، جواد و افضلی گروه، امیر. (۱۳۹۹). تحلیل اشتغال‌پذیری دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران. نشریه راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی. ۷ (۱۳): ۱۲۶-۱۱۴.

غلامی، مرضیه و فاطمی، مهسا. (۱۳۹۹). گرایش کارآفرینانه در بین دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز. نشریه مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی. ۷ (۱): ۲۱-۱.

غیاثی، عبدالرحیم و علم بیگی، امیر. (۱۴۰۲). نقش ناهمگونی مهارت آموزی فنی بر اشتغال‌پذیری درک‌شده دانشجویان کشاورزی. نشریه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی. ۱۵ (۶۷): ۹۳-۷۶.

قرونه، داود. (۱۳۹۹). اشتغال‌پذیری در رشته علوم تربیتی از طریق سازوکار کارآفرینی آموزشی. اولین همایش ملی برنامه درسی و اشتغال. مشهد: دانشگاه فردوسی.

کشته گر، عبدالعلی؛ صالحی، اسماً و سادات، عبدالواسع. (۱۴۰۱). تجزیه و تحلیل اثر منابع انسانی پایدار و پیشرفت صنعت بر مهارت‌های اشتغال‌پذیری کارکنان (مطالعه‌ای در دانشگاه سیستان و بلوچستان). نشریه منابع انسانی تحول آفرین. ۱ (۴): ۶۶-۸۴.

مرکز آمار ایران. (۱۴۰۲). شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور.

مسعودی، حمید؛ سینائی، وحید و ذوالفقاریان، فاطمه. (۱۴۰۳). تبیین اجتماعی، ساختاری و فردی اشتغال‌پذیری زنان در علوم سیاسی. فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران. ۱۳ (۱): ۱۴۴-۱۲۷.

مهدی، رضا و کیخا، احمد. (۱۴۰۰). رضایت نسبی از اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان آموزشکده‌ها و دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای ایران. نشریه کارفن. ۱۷ (۵۱): ۲۳۱-۲۱۷.

مومنی مهمویی، حسین؛ کاظم پور، اسماعیل و تفرشی، محمد. (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر شایستگی؛ راهبردی مطلوب برای توسعه شایستگی‌های اساسی. نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. ۴ (۳): ۱۴۹-۱۴۳.

نادری مهدی، کریم؛ زلیخایی سیار، لیلا و پویا، مهرداد. (۱۳۹۴). واکاوی اشتغال‌پذیری دانشجویان زن: راهکاری جدید برای تقویت حضور زنان در بازار کار. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ۲۱ (۴): ۵۰-۲۱.

- هادی زاده، مریم؛ خسروی، علی اکبر؛ عصاره، علیرضا و نوروز زاده، رضا. (۱۳۹۹). نقش برنامه درسی مبتنی بر شایستگی در اشتغال‌پذیری فارغ‌التحصیلان نظام‌های مهارتی (مطالعه موردی: دانشگاه جامع علمی کاربردی). *نشریه تحقیقات مدیریت آموزشی*. ۱۱(۴): ۱۲۸-۱۰۳.
- هدایتی، اکبر؛ ملکی، حسن؛ صادقی، علیرضا و سعدی پور، اسماعیل. (۱۳۹۵). تأملی بر برنامه درسی مبتنی بر شایستگی در آموزش پزشکی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*. ۱۶(۱): ۹۴-۱۰۳.
- Alessandri, S., Yang, S., & Kinsey, D. (2006). An integrative approach to university visual identity and reputation. *Corporate Reputation Review*, 9(4), 258-270.
- Ariana, S. (2010). Some thoughts on writing skills. *Annals of the University of Oradea Economic Science Series*, 19(1), 134-140.
- Ashton, D. (2011). Media work and the creative industries: identity work, professionalism and employability. *Education and Training*, 53(6), 546-560.
- Barr, S.H., Baker, T., Markham, S.K., & Kingon, A.I. (2009). Bridging the valley of death: lessons learned from 14 years of commercialization of technology education. *Academy of Management Learning and Education*, 8(3), 370-388.
- Bartosova, D. (2011). The future of the media professions: Current issues in media management practice. *International Journal on Media Management*, 13(3), 195-203.
- Brint, S., Proctor, K., Hanneman, R., Mulligan, K., Rotondi, M., & Murphy, S. (2011). Who are the early adopters of new academic fields?. *Higher Education*, 61(5), 563-585.
- Callanan, G., & Benzing, C. (2004). Assessing the role of internships in the career-oriented employment of graduating college students. *Education and Training*, 46(2), 82-89.
- Chamorro-Premuzic, T., Artech, A., Bremner, A.J., Greven, C., & Furnham, A. (2010). Soft skills in higher education: importance and improvement ratings as a function of individual differences and academic performance. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 30(2), 221-241.
- Chowdhury, S., Endres, M., & Lanis, T.W. (2002). Preparing students for success in team work environments: the importance of building confidence. *Journal of Managerial Issues*, 14(3), 346-359.
- Cimatti, B. (2016). Definition, development, assessment of soft skills and their role for the quality of organizations and enterprises. *International Journal for quality research*, 10(1), 97-130.
- Conrad, D., & Newberry, R. (2012). Identification and instruction of important business communication skills for graduate business education. *Journal of Education for Business*, 87(2), 112-120.
- Di Gregorio, A., Maggioni, I., Mauri, C., & Mazzucchelli, A. (2019). Employability skills for future marketing professionals. *European management journal*, 37(3), 251-258.

- Fallows, S., & Steven, C. (2000). Building employability skills into the higher education curriculum: a university-wide initiative. *Education and Training*, 42(2), 75-82.
- Finch, D. J., Hamilton, L. K., Baldwin, R., & Zehner, M. (2013). An exploratory study of factors affecting undergraduate employability. *Education+ training*, 55(7), 681-704.
- Finch, D., Nadeau, J., & O'Reilly, N. (2012). The future of marketing education: a practitioners perspective. *Journal of Marketing Education*, 35(1), 54-67.
- Gardner, C., Milne, M.J., Stringer, C.P., & Whiting, R.H. (2005). Oral and written communication apprehension in accounting students: curriculum impacts and impacts on academic performance. *Accounting Education*, 14(3), 313-336.
- Gault, J., Leach, E., & Duey, M. (2010). Effects of business internships on job marketability: the employers' perspective. *Education and Training*, 52(1), 76-88.
- Goby, V., & Lewis, J. (2000). The key role of listening in business: a study of the Singapore insurance industry. *Business Communication Quarterly*, 63(2), 41-51.
- Graham, A., Hampton, M., & Willett, C. (2010). What not to write: an intervention in written communication skills for accounting students. *International Journal of Management Education*, 8(2), 67-74.
- Gray, F. (2010). Specific oral communication skills desired in new accountancy graduates. *Business Communication Quarterly*, 73(1), 40-67.
- Guile, D. (2006). Access, learning and development in the creative and cultural sectors: From "creative apprenticeship" to "being apprenticed". *Journal of Education and Work*, 19(5), 433-445.
- Haukka, S. (2011). Education-to-work transitions of aspiring creatives. *Cultural Trends* 20(1), 41-64.
- Helgesen, Ø., & Nettet, E. (2007). Images, satisfaction and antecedents: drivers of student loyalty? A case study of a Norwegian University College. *Corporate Reputation Review*, 10(1), 38-59.
- Hillage, J., & Pollard, E. (1998). *Employability: developing a framework for policy analysis* (Vol. 107). London: DfEE.
- Hossain, M. M., Alam, M., Alamgir, M., & Salat, A. (2020). Factors affecting business graduates' employability-empirical evidence using partial least squares (PLS). *Education+ Training*, 62(3), 292-310.
- Huang, Y., & Lin, C. (2011). Management trainee core competencies in the hospitality industry: differences between managers and scholars. *Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism*, 10(1), 1-13.

- Jabr, N.H. (2011). Social networking as a tool for extending academic learning and communication. *International Journal of Business and Social Science*, 2(12), 93-102.
- Jackson, D. (2012). Testing a model of undergraduate competence in employability skills and its implications for stakeholders. *Journal of Education and Work*, 27(2), 220-242.
- Jackson, D. (2013). Business graduate employability – where are we going wrong? *Higher Education Research & Development*, 32(5), 776-790.
- Jackson, D. (2014). Testing a model of undergraduate competence in employability skills and its implications for stakeholders. *Journal of Education and Work*, 27(2), 220-242.
- Jamaludin, N.A.A., & Sahibuddin, S. 2012. Challenges of Project-Based Learning Towards Requirement Engineering. *International Journal of Computer Applications*, 50 (3), 1-5.
- Jeffcutt, P. (2004). Knowledge relationships and transactions in a culture economy. *Media International Australia incorporating Culture and Policy*, 112(1), 67-82.
- Kilgour, M., & Koslow, S. (2009). Why and how do creative thinking techniques work?: trading off originality and appropriateness to make more creative advertising. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 37(3), 298-309.
- Laker, D.R., & Powell, J.L. (2011). The differences between hard and soft skills and their relative impact on training transfer. *Human Resource Development Quarterly*, 22(1), 111-122.
- Lievens, F., & Sackett, P.R. (2012). The validity of interpersonal skills assessment via situational judgment tests for predicting academic success and job performance. *Journal of Applied Psychology*, 97(2), 460-468.
- Mat, N., & Zabidi, Z. (2010). Professionalism in practices: a preliminary study on Malaysian public universities. *International Journal of Business and Management*, 5(8), 138-145.
- McCorkle, D.E., Alexander, J.F., & Reardon, J. (2001). Integrating business technology and marketing education: enhancing the diffusion process through technology champions. *Journal of Marketing Education*, 23(1), 16-24.
- McGuinness, S. (2003). University quality and labour market outcomes. *Applied Economics*, 35(188), 1943-1955.
- Ng, E.S., Schweitzer, L., & Lyons, S.T. (2010). New generation, great expectations: a field study of the millennial generation. *Journal of Business and Psychology*, 25(2), 281-292.
- Pang, M., & To Ming, H. (2005). Preparing business students for the challenge ahead: a case study. *Journal of Teaching in International Business*, 16(4), 45-64.
- Pellegrino, J.W., & Hilton, M.L. (2012). Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century. National Academies Press, Washington, DC.

- Qiu, M., & Fan, M. (2022). Study on employment ability of college students in psychological capital dimension. *Adult and Higher Education*, 4(4), 64-73.
- Reid, J.R., & Anderson, P.R. (2012). Critical thinking in the business classroom. *Journal of Education for Business*, 87(1), 52-59.
- Reiman, C. (2022). *Soft Skills For Dummies*. 1st edition. John Wiley & Sons.
- Rynes, S.L., Orlitzky, M.O., & Bretz, R.D. Jr. (1997). Experienced hiring versus college recruiting: practicing and emerging trends. *Personnel Psychology*, 50(2), 309-339.
- Shafer, W.E., Park, L.J., & Woody, M.L. (2002). Professionalism, organizational-professional conflict and work outcomes: a study of certified management accountants. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 15(1), 46-68.
- Shoemaker, M.E. (2003). What marketing students need to know about enterprise resource planning. *Marketing Education Review*, 13(2), 69-77.
- Shomotova, A., Karabchuk, T., & Ibrahim, A. (2024). Leadership potential and self-perceived employability of undergraduate students in the United Arab Emirates. *International Journal of Educational Research Open*, 7, 100335.
- Singh, P., Thambusamy, R., Ramly, A., Abdullah, I. H., & Mahmud, Z. (2013). Perception differential between employers and instructors on the importance of employability skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90(1), 616-625.
- Smith, I., Smarkusky, D., & Corrigall, E. (2008). Defining projects to integrate evolving team fundamentals and project management skills. *Journal of Information Systems Education*, 19(1), 99-110.
- Tas, A., & Ergin, E. (2012). Key factors for student recruitment: the issue of university branding. *International Business Research*, 5(10), 146-153.
- Van der Baan, N., Nuis, W., Beausaert, S., Gijsselaers, W., & Gast, I. (2024). Developing employability competences through career coaching in higher education: supporting students' learning process. *Studies in Higher Education*, 1-20.
- Van der Heijden, B., de Lange, A., Demerouti, E., & Van der Heijde, C. (2009b). Age effects on the employability-career success relationship. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 156-164.
- Wellman, N. (2010). The employability attributes required of new marketing graduates. *Marketing Intelligence and Planning*, 28(7), 908-930.
- Žárská, V., & Smetanová, E. (2024). Dynamics of human capital development and competitiveness in selected European countries. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 12(1), 430-447.